

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research
Cilt: 13 Sayı: 73 Ekim 2020 & Volume: 13 Issue: 73 October 2020
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE VAN OTURMA-EĞLENTİ GECELERİ GELENEĞİ TRADITIONAL SITTING-ENTERTAINMENT NIGHTS OF VAN FROM PAST TO PRESENT

Emine ASLAN DUMAN*

Öz

Müzik ve müzik ürünleri, halkın yaşam şekillerinin sosyo-kültürel ve tüm değerlerinin bir anlamda yansıması sonucu karşımıza çıkmaktadır. Bu çerçevede bireyler hangi dönemde olursa olsun ne yaşamışlarsa, kendilerini ve kültürlerini geçmişten günümüze hem bireysel hem de toplu olarak ifade etme özelliği göstermişlerdir. Kültürel açıdan farklı özellikleri ve güzellikleri olan ülkemiz kültür, sanat ve müzik birikimi anlamında oldukça zengin özellikler barındırmaktadır. Bu özellikler ülkemizin tüm illerinde kendine has bir ifade yöntemiyle bireylere ulaşmış ve aktarılmıştır.

Van ili, ülkemizin Doğu Anadolu Bölgesinde yer alan, sekiz bin yıllık geçmişi ile birçok medeniyete beşiklik etmiş, farklı kültürleri barındıran, doğası, zengin sosyal ve kültürel yapısı ve müzik kültürü ile oldukça önemli bir yerleşim yeridir. Van İli'nin kültürel birikimi ve müzik kültürü içerisinde Oturma-Eğlenti geceleri önemli bir yer tutmaktadır. Bu çerçevede bu çalışmanın amacı, Van ilinin, bu önemli kültürü içerisinde yer alan, yok olmak üzere olan Van Oturma-Eğlenti Geceleri geleneğini her yönü ile kavrayıp, bu geleneğin korunması, kuşaktan kuşağa aktarımı ve yaygınlaşmasında bir araç görevi görmeyi sağlamaktır.

Araştırma nitel bir çalışma olarak tasarlanmıştır. Araştırmanın ilk aşamasında kaynak taraması yapılmış, konu ile ilgili literatür taranmıştır. Daha sonra Van Oturma-Eğlenti Geceleri ile ilgili kaynak kişiler ile görüşülmüş, yapılan bu kültürel faaliyet hakkında bilgi ve kayıtlar alınmıştır. Araştırmanın sonucunda, Van Oturma-Eğlenti Gecelerinin, ilin kültürel yapısında önemli bir yer teşkil ettiği, Van ilinin kültürel öğelerinin birçoğunun içerisinde barındırdığından bu geleneksel kültürün hem yaşatılması hem de gelecek nesle aktarılması kapsamında oldukça önem arz ettiği, özellikle zengin kültürel farklılıkları olan ülkemiz kültürünün, günümüzde teknolojinin de etkisi ile yok olmaya yüz tutmuş bu yerel kültürleri ve müzik geleneklerini yaşatma, aktarma bakımından büyük önem arz ettiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Van, Oturma-Eğlenti Geceleri, Gelenek.

Abstract

Music and musical products are the result of a reflection of the socio-cultural and all values of the life forms of the people in a sense. In this context, individuals have shown the ability to express themselves and their culture both individually and collectively from the past to the present, regardless of what period they lived. Our country, which has different characteristics and beauties in terms of culture, art and music, has very rich features in terms of accumulation. These features have been reached and conveyed to individuals in all provinces of our country with a unique expression method.

Van province, located in the eastern Anatolia region of our country, eight thousand years of history with many civilizations cradle, hosting different cultures, nature, rich social and cultural structure and music culture is a very important settlement. In the cultural accumulation and musical culture of the province of Van, sitting-entertained nights take an important place. In this context, the purpose of this study is to understand the van residence-Funtı nights tradition, which is about to disappear within this important culture of Van province, and to act as a tool for the preservation, transmission and dissemination of this tradition from generation to generation.

The research is intended as a qualitative study. In the first phase of the research, literature about the subject was scanned. Later, the source people related to Van sitting-Funtı nights were interviewed and information and records about this cultural activity were taken. As a result of the research, it was concluded that the van residence-entertainment nights constitute an important place in the cultural structure of the province, that this traditional culture is very important in the context of both its survival and its transfer to the next generation, and that the culture of our country, which has rich cultural differences, is of great importance in terms of.

Keywords: Van, Sitting-Entertained Nights, Tradition.

* MEB, Müzik Öğretmeni, ORCID ID: 0000-0002-9544-7248

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın amacı doğrultusunda, toplumsal yaşantı içerisinde kültür, kültürün en önemli unsurlarından olan ve kültür aktarımı açısından büyük bir rol üstlenen müzik kültürü ve aktarımı konusunda kavramsal bir çalışma yapılmıştır.

Konumuzla ilgisi bakımından, farklı kaynaklardan alıntılarla, kültürün kısa tanımlarını yaparak diğer kavramlara geçmek uygun olacaktır.

Kültür olgusu ilk olarak ailede başlayıp zaman içerisinde gelişen, sosyal hayat içerisinde içselleştirip olgunlaştırdığımız; dil, din, gelenek görenek, örf ve adetler, sanat, giyim kuşam ve yemek kültürü gibi olguları ele alan, neredeyse tüm yaşam şeklimiz olan, sürekli farklılaşan ve gelişen bir kavramdır.

Taylor'a göre kültür, "insanın hazır olarak bulduğu, meydana getirdiği ve geliştirip kendinden sonrakilere aktarılacak üzere genç kuşaklara öğrettiği her şeydir. Toplumda yetişen her insan onu öğrenir ve kendinden de bir şeyler katarak şekillendirir" (Akt: Sanay, 1991, 167).

"Kültür, genel olarak bir bütündür. İnsanın yarattığı her şey bu bütün içinde yer alır. İster maddi ve manevi, ister olgusal ve kavramsal olsun, insanın oluşturduğu her şey bu bütün içinde kapsanır. Bu bağlamda insan etkinliğinin her ürünü ve ürünle sonuçlanan her etkinlik süreci kültürdür. Geniş anlamıyla kültür denilince insanlar, insan toplulukları, toplumlar ve tüm insanlık tarafından oluşturulup geliştirilen yaşam tarzlarının, yaşam biçimlerinin her biri, toplamı, tümü veya bütünü anlaşılır" (Uçan, 2000, 9).

Erdoğan ve Alemdar'a göre ise "Kültür tümüyle öğrenilmiş ve sosyal olarak aktarılmış davranıştır. Kültür halkın paylaştığı bütün değerler, kaideler, adetler ve alışkanlıklardır. Kültür bireylerin etkileşimlerinde neyin doğru ve önemli olduğunu düşündükleridir. Kültür aynı zamanda değerli olan objelerdir. Kültür insanların kendi yaşam deneyimleriyle biçimlenmiştir ve onların yaşam biçimlerinin bütünüdür" (2005, 21-22).

Yapılan tanımlar çerçevesinde, kültür olgusunun içerisinde insan unsurunun önemli bir üretici ve aktarıcı rolü olduğunu, geçmişten günümüze kadar edinilen bilgilerin ve deneyimlerin bugüne aktarılmasında bir köprü görevi gördüğünü ifade etmek mümkündür. Müzik sanatı da toplumların geçmişten bugüne duygu, düşünce, yaşam tarzı ve üretilen ürünlerin tüm olguların aktarımında oldukça önemli bir yer arz etmektedir. İnsanlar hayatları içerisinde neler hissetmiş ve yaşamışlarsa bunları müzik sanatı aracılığıyla ifade etmeye çalışmışlardır. Müzik duygu ve düşüncelerin seslerle, ezgilerle ve ritimlerle ifade edilmesidir ve kültürel birçok sürece tanıklık etmiş bir sanat dalıdır.

"Müzik hissedemediklerimizi hissettirme, başka bir ifade şeklinin başaramayacağını başarmadır. Müzikle her duygu somutlaşabilir" (Alpagut, 1998, 72). Bireylere farklı bir bakış açısı kazandıran müzik olgusunun müzik kültürü açısından incelenmesi uygun olacaktır.

Müzik kültürü, "Toplumun bir üyesi olarak insanoğlunun, genel kültürünün yanında kazandığı müzik sanatına ilişkin bilgi, beceri, tutum ve davranışlar ile müzik ortamlarında geçerli ahlak kuralları, gelenekler ve benzeri diğer yetenek ve alışkanlıkları kapsayan karmaşık bir bütündür" (Günay, 2006, 99).

Bu bağlamda müzik kültürü, insanın varoluşundan itibaren aile ve sosyal çevrelerde edindiği, geliştirdiği ve içselleştirdiği müzik davranışlarıdır diyebiliriz. Bireyin çevresinden edindiği müzik kültürü aslına bakıldığında yüzyıllardır oluşturulan müziksel kimliğin kuşaktan kuşağa aktarılmasıyla mümkün olmuştur. Tam bu noktada kültürün aktarımı ve kültürel bellek oldukça önem kazanmaktadır. Kültür aktarımı, herhangi bir topluluğun var olan bilgilerinin, düzenlerinin ve yerleşik söylemlerinin diğer kuşaklara ulaşması süreci olarak tanımlanabilir. Bu doğrultuda Türkiye, içerisinde farklı birçok müzik kültürü ve zenginliği barındırmaktadır. Ülkemizde, oldukça önemli yerel faktörlerin günümüze ulaşması ancak her ilin kendine has oluşturduğu, geliştirdiği ve aktardığı müzik kültürünü yeni nesile ulaştırmasıyla mümkün olacaktır. Bu noktada kültürün yaşatılması ve aktarılması hususunda bireylere büyük görevler düşmektedir.

Anadolu'nun önemli yerleşim yerlerinden olan Van ili, Türkiye'nin Doğusunda yer alan, tarihi, doğal güzellikleri ve farklı özellikleri barındıran, kültürel yönden de büyük zenginlikleri olan güzel bir ilimizdir. Sekiz bin yıllık kesintisiz bir yerleşim yeri olma özelliğiyle Van, geçmişten günümüze birçok medeniyetin izlerini barındırmakta ve bu medeniyetlerin izleri Van ilinin kültürel güzelliklerine farklı bir boyut kazandırmaktadır. Konuya müzik çerçevesinden bakılacak olursa, özellikle Van'da halk kültürünün etkisiyle oluşan halk türküleri oldukça ön plandadır. Van yöresi türkü repertuarı içerisinde sözlü, sözsüz kırık havalar da oldukça fazla sayıdadır.

Van Müzik Kültürü Araştırmacısı Yazar M. Murat Oto, Van türkü repertuarında 245 sözlü kırık hava, 102 uzun hava, 70 kadarda sözsüz kırık hava ve halk oyunları ezgileri olmak üzere 400'ün üzerinde türkü bulunmakta olduğunu ifade etmiştir (Kişisel görüşme, 16Aralık 2019).

Anadolu müzik kültürünün günümüze gelmesinde doğaçlama türkü çalıp söyleme geleneğinin büyük ölçüde yer teşkil ettiğini söyleyebiliriz. Bu geleneklerin yanı sıra Anadolu'nun neredeyse her bölgesinde ve her ilinde bulunan, farklı isimlerle adlandırılan özel toplanma geceleri geleneğini de mevcuttur. Ülkemizde yapılan bu geceler, Şanlıurfa'da Sıra Geceleri, Diyarbakır'da Velime Geceleri, Elazığ'da Kürsübaşı Geceleri, Batı Anadolu'da Yaren Geceleri olarak adlandırılmaktadır. Bu gelenek, insanların bir arada sohbet edip, türküler seslendirip, dertlerini dile getirdikleri, şiirlerle, manilerle, hikâyelerle kendilerini ifade ettikleri, oldukça önemli bir gelenektir. Bu gecelere Van ilinde Oturma-Eğlenti geceleri denmektedir. Van ilinin Erciş ilçesinde ise Divanhane Geceleri tabiri kullanılmaktadır.

Araştırmada, öncelikle Anadolu'da oturma geceleri geleneği ve önemi üzerinde durularak, Van müzik kültürü, Van'da gerçekleştirilen Oturma-Eğlenti Gecesinin ne olduğu ve nasıl gerçekleştiği üzerine çalışılmış, bu gecelerde yapılan faaliyetlerin Van'da yaşayan bireyler için önemi, geçmişten günümüze bu faaliyetin ne şekilde yapıldığı, gecelerde yenilen yemekler, seslendirilen eserler üzerine çalışılmıştır.

1.1. Anadolu'da Oturma Geceleri Geleneği ve Önemi

Anadolu'nun birçok yerinde gerçekleştirilen bu gecelerin oluşumundaki nedenler hemen hemen yakınlık gösterse de içerik bakımından farklılık gösterebilmektedir. Örneğin Van ilinin oturma gecelerinin içeriğinde müzikli, masallı ve tiyatral olarak üç farklı içerik karşımıza çıkmaktadır. Yöre halkı bu toplanmalarda buldukları ilin türkülerini seslendirmekte ve manevi güzellikleri paylaşmaktadır. Bu üç farklı içeriğin tek ortak özellikleri şiir ve mani okumalarının bulunmasıdır. Oturma geceleri geleneğinde sadece erkeklerin bir araya gelip gerçekleştirdiği oturma gecelerinin yanında, erkeklerin ve kadınların karma şekilde, ayrıca genç yaşlı, her yaşta bireylerinde bulunduğu Oturma gecelerinin olduğu bilinmektedir. Günümüzde teknolojinin etkisi ve bireylerin yaşam şekilleri nedeniyle bu gelenek Anadolu'da yok olmaya yüz tutmaktadır ancak nostaljik bir değer olarak yaşatılmaya ve yeni kuşaklara aktarılmaya çalışılmaktadır. Ancak unutulmamalıdır ki halk türkülerimizin bu geleneksel gecelerde yayılması ve aktarılması, halka sunulması bu geleneklerin devamı ve yeni nesillere ulaştırılması açısından oldukça önemlidir. İçinde bulunduğumuz teknolojik süreç ve sadece tüketme odaklı olan yaşam şekilleri geçmişten günümüze en önemli değerlerimizin yok olmasına neden olmakta ve genç neslin gelenek ve göreneklerinden uzak yaşamasına sebep olmaktadır diyebiliriz. İşte tam da bu noktada Anadolu'da yapılan bu değerli geceler önem kazanmaktadır.

"Türkülerimizin söylenmesine vesile olan birçok geleneğimiz bulunmaktadır. Bu geleneklerimizin nereden ve nasıl geldiği ayrı bir tartışma konusu olmasına rağmen bunların genellikle de; Asker uğurlamaları, kına geceleri, kış eğlenceleri, düğünler, nişan merasimleri, oturak âlemleri, barana sohbetleri vb. olarak sayabiliriz. Bu eğlence ve toplantılar, geleneklerimizin sürdürülmesinin yanı sıra, halk müziği ve halk oyunlarımıza kaynaklık eden "Toplu Çalma-Söyleme Geleneği"nin içerisinde kümelenmiş asırlık çınar ağacının dallarından başka bir şey değildir. "Toplu Çalma Söyleme Geleneği" halk türkülerimizin duyurulup-yayılmasına vesile olan geleneklerimizden biridir. Bu toplantılar, eskisi kadar yaygın olmamakla birlikte, günümüzde bazı yörelerimizde eski kuralları ve işleyiş biçimiyle olmasa da halen devam ettirmeye çalışılmaktadır. Bu eğlenceli toplantıların temel gayesi aynı olmakla birlikte; toplantı yerleri, katılımcıların yaşları, sohbet yerlerindeki oturma düzeni, sohbetlerin ağırlık konuları bakımından da bazı farklılıklar göstermektedir. Kimi sohbetlerde oturma düzeni yaşlıdan gence, kimilerinde ustadan çırağa, kimilerinde âlimden cahile, kimilerinde ise; usta müzik icracılarından acemilere doğru sıralanarak oturulur. Bu sohbetlerin bazılarında kitaplar okunur ve yorumlanır; bazılarında hem kitap okunur, hem de masal-hikâye anlatılır. Bazılarında ise, bunların hepsi bir arada uygulanır. Ancak; ortak bir nokta vardır ki, toplum meseleleri ve özellikle de küslerin barıştırılması, aralarında anlaşmazlıklar bulunanların davalarının görülmesidir" (<http://www.turkishmusicportal.org/tr/makaleler/turk-halk-muzigimizde-toplu-calma-soyleme-geleneği> Erişim: 28.01.2020).

Anadolu'nun hemen her yerinde bu gecelerin içerikleri farklılıklar gösterse de bu geleneğin gayesinin halk türkülerinin yayılmasında, insani ve manevi tüm unsurların halka ve nesilden nesile aktarımında ayrıca değer yargılarının kuşaktan kuşağa ulaşmasında oldukça önemli olduğunu söylemek mümkündür.

“Geçmiş zamanlarda gerçekleştirilen bu geceler, sosyal hayatta çok önemli bir yer arz etmekteydi. Öyle ki bu gecelerle ilgili olarak Çankırı’da yaşanan bir olay oldukça yürek burkmaktadır. Çankırı ilinde yaren gecesi olarak adlandırılan gecede, geceyi gerçekleştirecek olan kişinin oğlu, tam da oturma gecesinin olduğu gün vefat etmiştir ancak yapılan geceye saygıdan ve geleneğin bozulmaması adına geceyi gerçekleştirecek kişi, içinde bulunduğu durumu gelen misafirlere hiçbir şekilde aktarmamıştır. Gecenin sonunda oğlunun vefat ettiğini misafirlere aktarmış ve beraber cenazeyi defnetmişlerdir”. Halil Bedii Yönetken’in “Derleme Notları” adlı kitabında bildirdiği bu olay, oturma gecelerinin Anadolu’daki önemini oldukça iyi ifade etmektedir.

Oturma gecelerinin sık yapıldığı dönemlerde, yöre insanı haftada bir gün bile olsa hemen her mahallede büyük topluluklar halinde bir araya gelip, o gecede, eğlencenin yanı sıra birbirleri ile sohbet edip sorunlarını da dile getirmektedir. Oturma geceleri ile yaygınlaşan bu gelenek toplum üzerinde olumlu etkiler yaratmıştır. İnsanların birbirleri ile olan iletişimi daha samimi ve sıcak bir hal almıştır. Fakat günümüzde teknolojik araçların ve sosyal medyanın getirdiği negatif etkiler bu geleneği doğrudan etkilemiş ve beraberinde getirdiği iletişim kopukluğu, toplum bireylerinin iletişimini büyük oranda olumsuz etkilemiş ve bireyler arasında kopukluğa neden olmuştur. Günümüzde hala etkisini fazlasıyla göstermekte olan batı kültürü ve teknolojik gelişmeler Anadolu’da o yıllarda oldukça yaygın olan bu geleneği neredeyse yok etme derecesine getirmiştir. Bu geleneğin şu an her ne kadar Van, Şanlıurfa, Elazığ, Adıyaman veya Diyarbakır’da devam ettiği bilirse de bunlar sadece geleneğin yok olmaması için oluşturulmuş nostaljik etkinlikler haline gelmiştir.

2. VAN İLİ MÜZİK KÜLTÜRÜ VE TÜRK HALK MÜZİĞİ

Van müzik kültürü, kırık havaları, uzun havaları, folklorik yapısı, makam ve ritmik yapısı ile oldukça zengin bir içeriğe sahiptir. Ayrıca ilde yaşayan bireylerin yaşayış şeklini, mizacını, doğasını kısacası tüm güzelliklerini, geçmişten günümüze yazılan türkülerde görmek mümkündür. Van ilinde geçmişten günümüze bu zenginliklerin kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlayan birçok kurum ve kuruluş oluşturulmuş, bu kurumlar Van müzik kültürünü aktarmaya ve yaşatmaya çalışmışlardır. Van ili hem Türk Sanat Müziği hem de Türk Halk Müziğine verdiği değerle tanınmakta, kurumsal faaliyetlerin yanı sıra hemen hemen birçok evde bir müzik aleti bulunmakla beraber birçok ailede müzik sanatı ile uğraşı içerisinde bulunan bireyler de mevcuttur.

“Asya toplumlarının genel özelliği olarak kayıt tutma geleneğinin olmaması, buna karşılık tüm kültürlerinin meşk yani ustadan çırağa aktarma yoluyla devam etmesi ve Van yöresi nüfusunun sürekli hareketli oluşu (savaşlar, göçler vb.) nedeniyle Van’ın 8 bin yıllık geçmişinden taşıdığı izler hakkında somut bilgilere sahip değiliz. Ancak genel olarak kültürlerin etkilerinin zaman içinde sadece şekil ve kimlik değiştirdiği, yok olmadığı düşünüldüğünde, Van’ın müzik kültürünün çevresindeki kültürlerle benzerlikler taşıdığı gibi kendine özgü özellikler taşımasının da 8 bin yıllık geçmişinden kaynaklandığını söyleyebiliriz” (2016, 253, 254).

Bu bağlamda Van müzik kültürünün binlerce yıllık geçmişinin müzik kültürüne yansımada büyük bir yerinin olduğunu söylemekle birlikte, Van ilinin kendine özgü müziksel özelliklerinin oldukça zengin yapısı olduğunu, uzun yıllar süren süreçlerin sonucunda müzik kültüründeki dışa vurumunu, yazılan ve seslendirilen eserlerde de görmekteyiz.

Van ilinde gerçek anlamda ilk halk müziği derlemesi 1950 yılında Ankara Devlet Konservatuvarı’nın yaptığı derleme olmuştur. Halil Bedii Yönetken, Muzaffer Sarısözen, ve teknisyen Rıza Yetişen’in bulunduğu ekip 7-14 Temmuz 1950’de gerçekleştirdiği kayıtlarda Van’dan 83 türkü derlenmiştir. 2009 yılında TRT’den elde edilen bu kayıtlar incelendiğinde 110’den fazla türkünün derlendiği ancak bir kısmının notaya alınmadığı görülmüştür. Bu türküler M. Murat Oto tarafından notaya alınmıştır. Bu alanda yaptığı uzun çalışmalar sonucu toplamda 245 adet sözlü kırık hava eserlerini bir araya getirip kitap halinde Van halkına sunmuştur (Oto, 2016, 254).

M. Murat Oto ile yapılan sözlü görüşmelerde ayrıca derleme kayıtlarından 102 uzun hava ve 70 farklı halk oyununun varyantlarıyla 140 farklı ezgisinin de olduğu, bu sayılar dikkate alındığında Van türkü repertuarının 400’ün üzerinde olduğunu belirtmiştir. Uzun havalar ve halk oyunları ezgileri ile ilgili kitap çalışmasının bittiğini ancak henüz basılmadığını da belirtmiştir (Kişisel görüşme, 16 Aralık 2019).

Resim 1. Van Müzik Kültürü Araştırmacısı Yazar M. Murat Oto

Van ilinin zengin müzik kültürüne katkısı nedeniyle yine buranın önemli ilçelerinden olan Erciş ilçesinden de bahsetmek gerekir. Nasıl ki Malatya türküleri içinde Arguvan türküleri, Sivas türküleri içinde Zara türküleri önemli bir yer tutuyorsa Van türküleri denince de Erciş türküleri önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü Erciş ilçesi türkü geleneği bakımından ülkemizin önemli kültür bölgelerinden biridir. Erciş'te yüzyıllar öncesinden gelen ve günümüzde hala bu geleneği sürdüren oldukça önemli halk ozanları vardır. Erciş'in büyük değerlerinden biri de 17. yy' da yaşamış büyük halk ozanı olan 'Ercişli Emrah'tır. Özellikle eski yıllarda icracıların azlığı nedeniyle ortaya çıkan ve Anadolu'nun birçok yerinde de bulunan "demeli-çevirmeli" olarak adlandırılan icra geleneği Erciş ilçesinin müzik geleneğinde oldukça baskın bir karakterdedir.

2.1. Van Türkülerinde Makam ve Ritim Yapısı

Sözlü kırık havalar bağlamında Van türkülerinin makamsal yapısına bakıldığında, "Türkülerin yaklaşık % 73'ü donanımında si bemol 2 arıza işareti almaktadır. 179 türküden oluşan bu grupta bu arızayı alan ezgiler kimisi uşşak, kimisi hüseyini makamına yakın olsa da bir kısmı da tam bir makam yapısında değildir. 45 türkü ile % 20'lik bir dilimdeki türküler ise donanımında hiçbir arıza işareti almayıp büyük çoğunluğu natürel perdeleri kullanmaktadır. Geri kalan 20 türkü ile yaklaşık % 7'lik dilimde ise hicaz, rast, saba gibi makamlar görülmektedir" (Oto, 2016, 274).

Sözlü kırık havalar bağlamında, Van türkülerinin ritimsel yapısına bakıldığında ise Van bilindiği üzere halay bölgesidir ve eserlerin büyük bir çoğunluğu yöre halk oyunlarına eşlik edecek şekildedir. Ayrıca ağıt ya da makamsal türkü şeklinde türkülerde söz konusudur. Van türkülerinde 14 farklı ritim yapısı bulunmaktadır. Birer adet 7/8 ve 9/8'lik kalıplar görülse de büyük bir çoğunluğu üç ritim kalıbında yoğunlaşmıştır. Van yöresi türkülerinde en büyük grubu 2/4 ve 4/4'lük ritimler ve bunların çeşitlemeleri oluşturmuştur. Yaklaşık 100 türkü bu grupta yer almaktadır. İkinci büyük grup ise 6/8'lik ritimden oluşmaktadır ve bu grupta yaklaşık 76 türkü bulunmaktadır. Son olarak üçüncü grupta ise 5/8'lik ve 10/8'lik guruptan oluşmakta ve yaklaşık 67 eserden oluşmaktadır (Oto, 2016, 274).

3. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE VAN OTURMA-EĞLENTİ GECELERİ GELENEĞİ

3.1. Oturma Geceleri Geleneği Nedir?

Oturma geceleri geleneği, Anadolu'nun birçok ilinde farklı isimlerle adlandırılan sözlü kültürü yaşatma anlamında oldukça önemli bir yeri olan, yöre halkının bir araya gelip sohbet ortamında haberleşme, dertleşme, sıkıntıları, sevinçleri paylaşma, geçmişte ve günümüzde yaşanan olaylar hakkında bilgiler verme, bugün unutulmuş hikâyeleri anlatma ve toplumsal konuların konuşulduğu ayrıca hayırlı işlerin istişare edildiği, küslerin barıştırıldığı, sorunların çözüldüğü, sazlı sözlü gerçekleştirilen bir gelenektir. Oturma geceleri, günümüzün aksine, teknolojik gelişmelerin kısıtlı olduğu, elektronik cihazların neredeyse hiç olmadığı, insanların yaşam biçimini güneşin doğuşunun ve batışının belirlediği dönemlerde, bireyler gündüz tarım veya farklı uğraşlarla vaktini geçirdikten sonra güneşin batmasıyla uyku saatine kadar olan bir boşlukta farklı faaliyet yapma, paylaşımında bulunma, zamanı dolu dolu ve güzel geçirme adına bir araya gelmeleri ile ortaya çıkan bir gelenektir. Bu toplanmalar doğaçlama olduğu gibi planlı ve sistematik yani

belirlenmiş günlerde dönüşümlü de yapılabilmektedir. Bu geceler sosyal hayatın, komşuluğun, mahalle kültürünün, akrabalığın bir vazgeçilmezi olarak görülmektedir.

Geleneksel olarak çok eskiden beri yaşayan 'Oturma Geceleri Geleneği' Anadolu'nun hemen her yerinde olan ancak bölgelere göre farklı isimlerle anılan Sıra geceleri, Kürsü başı geceleri, Yaren geceleri adıyla yaşayan bu geleneksel gecelerde şarkılar, türküler, şiirler maniler okunduğu gibi temaşa (tiyatro) da yapıldı. Bu gecelerde, sonu birkaç oturma gecesine uzayan hikâyeler, hikâye anlatmada ün salmış kişilerce anlatılırdı. Van ilinin Edremit ilçesinde bu gecelere 'Eğlenti Geceleri' denmekteydi" (Oto, 2016, 252).

3.2. Van'da Oturma, Divan ve Eğlenti Geceleri Geleneği

Yapılan görüşmelerde İkrâm Kali, Oturma Geceleri ile ilgili; "Van oturma geceleri eskiden evlerde 'Ahır odası' denen, bu amaçla oluşturulmuş mekânlarda uzun kış geceleri, günümüzde ise haftanın belirli bir gününde herhangi bir evde veya farklı bir yerde arkadaşlar ve dostlar arasında sohbetli, müzikli, eğlenceli veya eğlencesiz, yemekli bazen de yemeksiz yapılan toplantılardır. Vanlıların günlük yaşamdaki sıklıkla kullandıkları 'Oturmaya gidiyoruz, Oturmaya geldik, Oturduk konuştuk, Oturduk çaldık, söyledik, dinledik, Oturduk yedik içtik eğlendik, Oturduk dertleştik, Öz özümüze oturduk' ifadeleri oturma gecelerini yansıtan ifadelerdir. Oturma-Eğlenti Geceleri bir anlamda çok fonksiyonlu halk meclisidir" ifadelerini kullanmıştır (Kişisel görüşme, 23 Aralık 2019).

Van'da oturma gecesi, arkadaş, dost, akrabalar arasında gerçekleştirilen erkek, bayan, yaş ayrımı yapılmadan, daha önce belirtilen bir mekânda gerçekleştirilir. Oturma gecesi bir aile ortamı gibidir. "Bu akşam Ahmetlerde, Mehmetlerde oturmaya geliyoruz" ifadeleriyle bir araya gelinir. Bireyler mangal, tandır ve kürsü etrafında toplanır, keyifli sohbetler yapılır, maniler, şiirler, masallar, bilmeceler ve yöreye ait en güzel türküler eşliğinde eğlenceli bir atmosfer oluşturulur.

Kali bu geceler ile ilgili şu bilgiyi vermiştir; "Gecede bireylere eğlenceli bilmeceler sorulur. Zekâya dayalı 'Yüzük' ve 'Fincan' gibi oyunlar oynanır ve Anadolu'nun önemli isimlerinden masallar anlatılırdı" (Kişisel görüşme 23 Aralık 2019).

"Van ilinin 1915'li yıllarda işgale maruz kaldığı bilinmektedir. Bu işgaller esnasında var olan yazılı kaynakların yakılıp yok edildiği bilinmektedir. Ayrıca o dönemde yaşayan halkın toplumsal hafızasını yitirdiği bilinmektedir. Bu bilgiler neticesinde Van Oturma Gecesi geleneğinin yüz yıl önceki yapısını anlatan yazılı bir belge, kayıt bulunmamaktadır. 1918'den sonra Van'da yeniden yapılan sosyal ve kültürel hayat 1930'lı yıllarda hayat bulmaya başlamıştır".

Van Oturma Geceleri Geleneği Konusunda Araştırmacı Yazar M. Murat Oto bu gecelerin gerçekleştirilmesi hususunda şu bilgileri vermiştir; "Van'da Oturma-Eğlenti Geceleri üç farklı şekilde gerçekleştirilmektedir. 'Müzikal Oturma Geceleri, 'Masallı Oturma Geceleri' ve Tiyatral Oturma Geceleri' dir. Bazen bu başlıkların tümünün olduğu Oturma-Eğlenti Geceleri de yapılmaktaydı" (Kişisel Görüşme 16 Aralık 2019).

Resim 2. Van Oturma-Eğlenti Gecelerinden Bir Görüntü

3.3. Masallı Oturma Geceleri

Uzun zaman öncesinde önemli bir gelenek olan bu oturma gecelerinde, bölgenin ve oturma gecelerinin önde gelenlerinden, hikâye ve ya masalı canlandırarak ya da dramatize ederek anlatan uzman bir masal anlatıcısı bulunurdu; masal ya da hikâye anlatıcısı, orada bulunan bireyler tarafından, yerde iki diz üzerinde oturarak dikkatlice dinlenirdi. Masalın veya hikâyenin en heyecanlı ve dokunaklı bölümünde dinleyenlerin merakını uyandırmak ve bir dahaki oturma gecesinin beklenmesi amacıyla “devamı bir dahaki oturmaya” diyerek hikâye ya da masal anlatımına noktayı koyardı. Kendilerine özgü anlatım şekli olan bu anlatıcıları dinlemek için farklı mahallelerden bu gecelere özel dinlemeye gidenler olurdu.

İkram Kali ile yapılan görüşmede Kali bu geceler ile ilgili şunları aktarmıştır; “Zaloğlu Rüstem, Şah İsmail, Hazreti Ali Cenklere, Tahir ile Zühre, Kerem ile Aslı ve Battal Gazi Köroğlu, Emrah ile Selvi gibi kahramanlık ve aşkı anlatan hikâye kitapları okunur, Mirza Mehmet, Kocanene, Çil Horoz, Keloğlan gibi gülünç masallar anlatılırdı”. Masallı oturma gecelerinde bireyler bahçelerden toplanmış meyve, kak, kavurğa, hedik veya yöreye ait olan vb. lezzetler getirir, ikram yaparlardı. Van il kültürünün birçok kişi tarafından bilinmeyen zengin özellikleri bu gecelerde genç kuşaklara aktarılırdı. Çocuklar ve gençler, il kültürünün güzelliklerini ve sosyal hayat ile ilgili bilgileri burada öğrenir, bu gecelerde merak ettikleri birçok bilgiyi buradaki büyüklerinden sorarak anırlardı” (Kişisel Görüşme 23 Aralık 2019).

3.4. Müzikli Oturma-Eğlenti Geceleri

Van ilinde müziği seven ve müzikle ilgilenen, icracılığı, güzel sesi, hoş sohbeti olan, makam, usul, nota bilen ya da bilmeyen insanların haftanın bir gününde akşam, ev veya farklı bir mekânda toplanarak gerçekleştirdikleri gecelerdir. Bu gecelerde bireyler bir araya geldikten sonra hal hatır sorulur, eğer gece yemekli ise önce yemek yenir ve kısa bir sohbetten sonra Van ilinin güzel türküleri veya şarkıları seslendirilir. Müzikli (Eğlentili) oturma gecesinde Bağlama, Cümbüş, Zilli Def, Kanun, Keman, Ud, Darbuka, Dilli-Dilsiz Kaval, Klarnet gibi çalgı aletleri kullanılır. Katılımcıların arasında ileri yaşta veya musikiyi bilen ve musikide ustalaşmış olan birinin önerisi ve oraya iştirak etmiş bireylerinde uygun gördüğü bir makam seyri içerisinde Türk Sanat Müziğinin ya da Van Türkülerinin en güzel örnekleri icra edilir. Şarkılar, Uzun havalar, hoyratlar, deyişler, türküler söylenirdi.

Bu oturma gecelerinde yetenekli bireyler, dinlenilmemiş sesler, ustalık isteyen şarkılarda, türkülerde kendini gösterir, ön plana çıkarlar. Eğlentiye ara verildiğinde müzik yerini sohbete bırakır. Çaylar içilir. Kimi zaman sevilen lezzetler ya da çiğ köfte yapılır. Yemekli yapılmayan oturma gecelerinde, Van ilinin yöresel lezzetlerinden olan hedik, kavurğa, çerez, meyve ve tatlı yenilir. Yapılan bu gecelerde bir arada olmanın sağladığı güzelliklerle anılar tazelenir, geçmiş yâd edilir. Ayrıca diğer oturma gecelerinin ortak özelliği olan şiir ve manilerde okunmakta, söylenmektedir.

“Yine yapılan görüşmelerde İkram Kali, “Van Halkevinde 1940’lı yıllarda başlayan kültür, sanat ve musiki çalışmalarının, Van’da müziğe emek ve eser verenlerin hatırlandığını, Van’lı Şair Selim Gülsoy’un divan şiirleri ve şiirdeki ustalığını, Faik Eren’in dizinde keman çalışını, Diyarbakır’lı Celal Güzelses’le olan musiki arkadaşlığını ayrıca Van folkloruna emek veren Mevlüt Okayer’in, Fevzi Leventoğlu’nun, Dursun

Üzel, Fazıl Tuncil, Tango Ağa ve Abdurrahman Ceberut ve Van yöresi Türk Halk Müziği çalışmalarıyla büyük katkı sağlayan M. Murat Oto gibi Van'lı önemli isimlerin katkılarını, Milli davul-zurna ustaları Hüseyin ve Tosun Özister kardeşlerin ve Kanun icracısı Şahin Türkmenoğlu'nun evlerinde yapılan oturma gecelerinin lezzetini" dile getirmiştir " (Kişisel Görüşme 23 Aralık 2019).

Bu gecelerde çalınıp söylenen türkülerin çoğunlukla Van'a ait türküler olduğu bilinmektedir. Ancak Cumhuriyet döneminden sonra Geleneksel Türk Müziği sazlarının artması ve bu sazlara ulaşılması, bu gecelerde Türk Sanat Müziği eserlerin de seslendirilmesini sağlamıştır. Günümüzde ise ağırlıklı olarak Van türküleri seslendirilmektedir. Bu gecelere, kent ve kırsal kesimlerde giriş türküsü olarak güzel bir Van türküsü olan 'Toycular' türküsü ile başlamaktaydı.

Murat Oto'nun, Kültür ve Turizm Envanteri - 3, Halk Kültürü-1, (Dil ve Anlatım - Halk Edebiyatı - Müzik Kültürü) adlı kitaptaki bölümünde aktardığı yazıya göre Toycular türküsünün önemli bir özelliği bulunmaktadır. Oto, bu türkünün bazı geleneksel icralarında 'Toycular yar can' sözleri ile başlanmakta olduğunu, bunun ardından 2. Takım söz olan 'Yiyelim ha yiyelim' sözlü çevirme bölümüne geçilmekte olduğunu ve Oturma gecelerinde ikramda bulunan kişilerin adı ve getirdiği ikramların tek tek her kıtadan sonra çevirme bölümünde söylenmekte olduğunu ve bu şekilde bir anlamda katılımcıları bir seremoni ile onurlandırdıklarını aktarmıştır.

3.5. Tiyatral Oturma Geceleri

Tiyatrolu oturma gecelerinde müzikal ve masallı oturma geceleri gibi erkek, kadın, genç, yaşlı demeden tüm bireylerin bir araya gelerek şiirler, maniler, türküler seslendirilerek fakat özellikle tiyatro yani hikâye ya da yaşanmış olayların canlandırıldığı gecelerdir. Halk arasında Tiyatral oyunlara 'Temaşa' da denirdi. Van'da bir kişinin Kurt, bir kişinin de Koyun Postu giyip, kurt ile koyun arasında geçen heyecanlı serüvenlerin canlandırıldığı tiyatrolar oynandığı kayıtlarda belirtilmiştir. Bunun dışında Gelin-Kaynana oyunları olduğu gibi günün olaylarının gülmece sanatı içinde sunulduğu tiyatral gösteriler de yapılmaktaydı.

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Anadolu'nu birçok ilinde yapılan fakat farklı isimlerle adlandırılan özel toplanma geceleri geleneği, Türk kültüründe ciddi bir yer tutmaktadır. Daha önce üzerinde durduğumuz teknolojik hayat ve tüketici düzenin, bireyleri tekdüze bir hayat içerisinde yoz bir yaşam şekline götürdüğü günümüzde, bireylerin ve özellikle genç kitlenin bu önemli geleneksel kültürün varlığını anlaması, kavraması, yaşatması, Anadolu'nun zengin kültürünün yok olmaması bakımından oldukça büyük bir önem taşımaktadır. Ayrıca yüzyıllar içerisinde gelişen değerli geleneğimizin, aile ve toplumda büyük bir önem taşıdığını, bu teknolojik süreçte ne kadar önemli bir değer olduğunu hatırlatmak gerekir. Yapılan bu çalışma, genç kuşağın gelenek ve görenekleri bilmesi açısından bunu bir amaç edinmiş, bireylerin bir araya gelerek gerçekleştirdiği bu geleneği tanıtarak manevi değerlerin, bir toplumun geleneksel olarak var olan güzelliklerini korunması, yaşatılması ve geliştirilmesi gerekliliğini vurgulamaya çalışmıştır. Bu çalışmada, Diyarbakır, Şanlıurfa, Mardin, Adıyaman, Çankırı, Van ve daha birçok ilimizde yaşatılmaya çalışılan bu geleneğin, aslında Anadolu insanının geçmişten günümüze hem manevi değerlerinin, hem de bulunduğu il kültürünün ve müzik kültürünün yaşatılması konusunda bireylerin boş vakitlerini daha verimli, değerli geçirmek adına yaptıkları ve yaşattıkları bir gelenek olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca bu gecelerde müzik kültürünün en önemli unsurlarından olan Türk halk Müziğinin güzel örneklerinin seslendirildiği, masal, mani, şiir, bilmece (tapmaca) ve tiyatro ile bireylerin hem eğlendiği hem de bireyler arası sosyal ilişkiler geliştirildiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu gecelerde bireylerin yardımlaştığı ve insanların dertlerine çare bulma, sıkıntısı olanın sıkıntısını giderme anlamında da manevi güzelliklerin olduğu, aile, akrabalık, arkadaşlık, komşuluk ilişkilerinin neredeyse yok olduğu günümüzde ilişkilerin gelişmesine olumlu yönde etki ettiği, kırsal kesimde yaşantısını sürdüren bireylerin tarım ve hayvancılıkla uğraşmaları ve bu bireylerin akşamları belirli vakitte işlerini bitirmeleri ile bu gecelerin düzenli bir şekilde gerçekleşmesine sağladığı katkı da ulaşılan sonuçlar arasındadır. Bu noktada bu önemli nostaljik kültürün korunması ve sürdürülebilmesi açısından kurumlara büyük görevler düşmektedir. İl Kültür Müdürlüğü, Valilik ve Kültür Bakanlığı tarafından bu değerli kültür faaliyetinin desteklenmesi, kültürel belleğin korunması açısından oldukça önemli bir yer arz etmektedir. Yapılabilecek destekler ile hem il kültürünün hem de Van Türkü geleneğinin tanıtılması açısından da değerli çalışmalar yapılarak katkılar sağlanabilir. Bu önemli faaliyetin gerçekleştirilebilmesi için bu kurumların çatıları altında kalıcı topluluklar kurularak bu önemli gelenek yaşatılıp korunabilir. Ayrıca bu özel toplanma geceleri, İl bazı ve il dışı önemli festivallerde yer alarak Van ili kültür güzelliklerini farklı

atmosferlerde de anlatmak, yaşatmak ve tanıtmak anlamında Van ili gelişimine ve turizmine de katkı sağlayabilir. Bu çalışmalar diğer illerde de yapılan özel oturma gecelerinin yaygınlaşmasına ve bu örneklerin artmasına olanak sağlayabilir. Van ili müzik eğitimi anlamında da önemli çalışmalar yapan bir ilimizdir. Bu anlamda müzik eğitimi veren kurumlardan olan Güzel Sanatlar Lisesi ve Yüzüncü Yıl Üniversitesi müzik bölümleri ile de ortak çalışmalar yapılarak bu kurumların da destekleri alınabilir.

KAYNAKÇA

- Alpagut, Uğur (1998). *Kim Kapattı Şu Müziği*. Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.
Erdoğan, İrfan, Alemdar, Korkmaz (2005). *Popüler Kültür ve İletişim*. Ankara: Pozitif Matbaacılık.
Günay, Edip (2006). *Müzik Sosyolojisi, Sosyolojiden Müzik Kültürüne Bir Bakış*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
Oto, M. Murat (2013). *Geçmişten Geleceğe Van Türküleri-Sözlü Kırık Havalar*. İstanbul: Soylu Matbaa.
Sarica, Bedri, Arvas, Abdusselam, Önay, Yılmaz, Oto, M urat (2016). *Van 2014 Kültür ve Turizm Envanteri - 3, Halk Kültürü-1, (Dil ve Anlatım - Halk Edebiyatı - Müzik Kültürü)*. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
Sanay, Eyyüp (1991). *Genel Sosyoloji*. Ankara: Gazi kitapevi.
Say, Ahmet (2001). *Müzik Öğretimi*. Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.
Uçan, Ali (2000). *Geçmişten Günümüze Günümüzden Geleceğe Türk Müzik Kültürü*. Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.

Kaynak Kişiler

- Oto, M. Murat, 16 Aralık 2019. Kişisel Görüşme. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Ziraat Fakültesi Öğretim Görevlisi.
Kali, İkrım, 23 Aralık 2019. Kişisel Görüşme. Van Sesi Gazetesi Yazı İşleri Müdürü ve Köşe Yazarı, Valilik Basın, Halkla ilişkiler Müdürlüğü Emeklisi.

İnternet Kaynakları

- Öcal, Mehmet (2000). *Türk Halk Müziğimizde Toplu Çalma Söyleme Geleneği*. <http://www.turkishmusicportal.org/tr/makaleler/turk-halk-muzigimizde-toplu-calma-soyleme-geleneği> Erişim: 28.01.2020

Resim Kaynakları

- Resim 1: Oto, M. Murat, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Ziraat Fakültesi Öğretim Görevlisi. 16.12.2019
Resim 2: <https://www.google.com/search?q=van+oturma+geceleri> Erişim: 28.01.2020